

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

кафедра етнології і археології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор

“ _____ ” _____ 20__ р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ**

_____ (шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки _____
(шифр і назва напрямку підготовки)

Спеціальність _____
(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

Факультет ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
(назва інституту, факультету)

Робоча програма Духовна культура України
(назва навчальної дисципліни)

для студентів за напрямом підготовки _____,
спеціальністю _____, 20__ р. 15 с.

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Кугутяк Микола Васильович, доктор історичних наук, професор

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри етнології і археології

Протокол від “ ____ ” _____ 20__ р. № ____

Завідувач кафедри доцент, кандидат історичних наук

_____ (Томенчук Б.П.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

“ ____ ” _____ 20__ р.

Схвалено науково-методичною радою інституту історії, політології і міжнародних відносин.

Протокол від “ ____ ” _____ 20__ р. № ____

“ ____ ” _____ 20__ р.

Голова _____ (

(підпис)

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>032 Історія і археологія</u> (шифр і назва)	Професійно-орієнтована гуманітарна дисципліна	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2020-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання <u>реферати</u> (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		<u>1</u> -й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень:	Лекції	
		<u>20</u> год.	год.
		Практичні, семінарські	
		<u>10</u> год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		<u>60</u> год.	год.
Індивідуальні завдання:			
<u>год.</u>			
Вид контролю: усне і письмове опитування, екзамен			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 45, 5% : 55,5%

для заочної форми навчання –

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Курс «Духовна культура України» передбачає формування теоретичних знань і практичних навиків з дослідження духовного розвитку України в руслі сучасних теоретичних підходів історичної науки; ознайомлення аспірантів з історією та змістом духовної культури в контексті як історії, археології так і суспільно-духовних процесів сьогодення; розширення світогляду аспірантів; формування комплексного історичного та духовного ядра їх світобачення, зміст якого творить суттєвий вплив на ефективність їх професійної діяльності та самореалізацію як істориків. Основне **значення** цього курсу полягає у можливості надбання аспірантами теоретичних знань, практичних вмій та навичок у аналізі феноменів культури та культурних процесів. Розуміння суті духовної культури є неодмінною умовою при аналізі культурної ситуації будь-якої епохи чи регіону.

Мета навчальної дисципліни “Духовна культура України” передбачає формування теоретичних знань і практичних навиків з дослідження духовного розвитку України в руслі сучасних теоретичних підходів історичної науки; ознайомлення аспірантів з історією та змістом духовної культури в контексті як історії, археології так і суспільно-духовних процесів сьогодення; розширення світогляду аспірантів; формування комплексного історичного та духовного ядра їх світобачення, зміст якого творить суттєвий вплив на ефективність їх професійної діяльності та самореалізацію як істориків.

Предмет курсу спрямований на збагачення і розширення гуманітарної підготовки студентів, формування творчої активності майбутніх фахівців. Ця навчальна дисципліна дає уявлення про етапи історичного розвитку, забезпечує розуміння системного зв'язку всіх складових культури – археології, мистецтва, етнографії, матеріальної культури, наукового знання, усіх форм духовних цінностей.

Завдання курсу:

- ✓ розвинути у аспірантів почуття патріотизму, національної свідомості, високого рівня духовності;
- ✓ з'ясувати основні чинники, що формують, визначають і трансформують цілісні епохальні утворення;
- ✓ охарактеризувати археологічні культури, їх духовний світ;
- ✓ вивчити духовні традиції слов'ян;
- ✓ визначити спільні і відмінні риси християнства і язичництва;
- ✓ дослідити центри духовного і культурного життя українського народу;
- ✓ вивчити духовне відродження і сакральну спадщину українців;
- ✓ вивчити особливості української культури в контексті світової (насамперед європейської) культури;
- ✓ формувати у аспірантів широкий загальнокультурний гуманістичний світогляд;

- ✓ забезпечити розуміння зв'язку всіх складових форм духовних цінностей.

У результаті вивчення дисципліни аспіранти повинні **знати**:

- ✓ предмет, завдання і методологію навчального курсу;
- ✓ генезис, передісторію і суть язичництва та духовного вчення християнства на українських землях;
- ✓ основні духовні пам'ятки України;
- ✓ основні сакральні тексти, норми і принципи, поширені на українських землях;
- ✓ суть і зміст духовної літератури в Україні;
- ✓ зміст та канонічно-теологічні наслідки сакрального в християнстві;
- ✓ роль релігії в розв'язанні суспільно-політичних проблем ХХ – початку ХХІ ст. в Україні.

вміти:

- ✓ порівнювати, аналізувати, узагальнювати історичний матеріал;
- ✓ застосувати знання матеріалів з історії християнства і духовної культури у практичній релігієзнавчій, освітньо-виховній та культурній діяльності;
- ✓ володіти релігієзнавчим та історичним інструментом для розпізнавання особливостей і значення духовної культури в цілому;
- ✓ орієнтуватися в церковно-теологічних доктринах;
- ✓ застосовувати знання про роль духовної культури в житті людини;
- ✓ вміти тлумачити та застосовувати з виховною і просвітницькою метою знання про зміст та наслідки впливу релігії на історію;
- ✓ вміти аргументовано обстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему, толерантно ставитися до протилежних думок.

Основними принципами при вивченні курсу є науковість, систематичність, послідовність, наочність, єдність емоційного та раціонального факторів.

Міждисциплінарні зв'язки: даний курс має дуже тісні зв'язки з такими дисциплінами як філософія, релігієзнавство, загальна психологія, соціологія, загальна теорія культури, етноархеологія та ін.

Аспіранти зможуть використовувати надбані в межах даного курсу знання та вміння під час вивчення інших програмних курсів, при написанні наукових робіт, при соціокультурних дослідженнях.

Структурно-логічне місце навчальної дисципліни

Перелік дисциплін, на які безпосередньо спирається вивчення даної дисципліни	Перелік дисциплін, вивчення яких безпосередньо спирається на дану дисципліну
Загальна етнологічна міфологія	Культурна антропологія

Українська традиційна звичаєва обрядовість	Етноархеологія Карпатського регіону
Етнологія України	
Загальна етнологія	

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1: Теоретичні основи духовної культури України. Давні археологічні культури на території України.

Тема 1: Предмет, завдання і проблематика курсу. Джерела та література.

Сакральна культура як наука: предмет і завдання. Зв'язок духовної культури з іншими науковими дисциплінами. Основні поняття: sakrum і profanum, міф, містична реальність (Ф. Шлегель), архетип (К. Юнг), нумінозне (Р. Отто), священне місце, ієротипія, час і простір, картина світу (Р. Редфілд), канон-сакральна матриця, тотемізм, анімізм, міфоритуал.

Тема 2: Історіософське розуміння духовної культури.

Методологія цивілізаційного пізнання духовної культури. Священна картина світу і України. Періодизація духовної культури України і її характеристики. Сакральне як феномен культури. Парадигма цінностей в духовній культурі.

Тема 3: Архаїчна картина світу носіїв археологічних культур, що населяли Україну в епоху палеоліту.

Заселення українських земель людиною. Антропогенез релігійних вірувань. Стоянки біля Королево та Молодове. Кроманьйонці – homo sapiens. Зародження та особливості міфологічного мислення. Несвідоме та архетипи в культурі. Сакральна картина світу за матеріалами Мізинської (23 – 21 тис. рр. до н.е.) і Межирічської (бл. 15 тис. рр. до н.е.) пізньопалеолітичних пам'яток. Жінка та її символіка. Місяць і міри часу. Містерія печери.

Тема 4: Перші землеробські археологічні культури епохи раннього неоліту на території України та їх сакральний світ. Петрогліфічні комплекси Кам'яної Могили. Сакральні храмові комплекси Карпат.

Неолітична революція, архетипи та міфоритуалістика Великої Богині-Матері. Еволюція обрядів та іконографія. Неолітичні культури України та їх сакральний світ. Лінійно-стрічковики. Бугодністровці. Космогонія скельних храмів Карпат: сакральна географія, топографія, образно-символічні смислокоди. Міфоритуалістика літнього і зимового сонцестоянь. Зародження календарної традиції. Примордіальний пантеон богів. Сакральна географія.

Тема 5: Сакральний світ Трипільської цивілізації.

Проблема Трипільської спадщини у науковій літературі. Архетипи Трипільської Великої Богині. Примордіальний канон та іконографія. Сакральні символи і обряди трипільців. Містерія Місяця. Сакральний час і простір Трипільського світу. Циклічний архетип часу. Велике жертвопринесення. Занепад трипільської культури в історії людства. Спадкові міфоритуальні ознаки.

Модуль 2: Релігійні культури слов'янського періоду.

Тема 6: Індоевропейці та їх сакральний світ

Проблема прабатьківщини індоевропейців. Ямна археологічна культура. Курганна теорія М. Гімбутас. Військово-патріархальна традиція скотарського напівкочового укладу. Індоевропейський пантеон богів. Культ громовержця, чоловіків-воїнів та їх атрибути. Індра у основному міфі індоевропейців. Керносівський ідол. Змієборчі мотиви. Лінійна модель часу. Курганні поховання і будинки мертвих. Трансформація образів жіночих та чоловічих божеств.

Тема 7: Землеробські культури праслов'ян.

Сучасні наукові концепції прабатьківщини слов'ян. Тшинецько-Комарівська археологічна культура та її генетичний зв'язок з трипіллям. Білогрудівсько-чорнолізька і лужицька археологічні культури. Скіфські міфоритуали. Поховальні обряди. Культ предків. Уявлення про вирій-рай, чудесний сад. Ліси, гори. Городище-святилище на пагорбах. Міфоритуалістика Купала. Ігрище. Сакральні обряди, знаки, символи. Ритуальні вогні в день літнього сонцестояння.

Тема 8: Сакральні традиції слов'ян.

Пантеон богів: Макоша, Лада, Перун, Дажбог, Стрибог, Хорс. Культурні центри Богит, Звенигород. Городища-святилища Прикарпаття та місця їх розташування. Кам'яна та дерев'яна ідолна скульптура. Збруцький ідол. Спадковість культових місць. Обряди і вірування. Жертвопринесення. Староукраїнська сакральна картина світу. Основний космогонічний креаційний центр. Оріон і плеяди. Координати вирію-раю.

Тема 9: Християнізація Руси-України.

Проблема прийняття християнства. Цивілізаційний вибір. Місія Кирила і Мефодія. Язичництво і християнство. Аскольдове хрещення. Княгиня Ольга. Релігійна реформа Володимира. Офіційне прийняття християнства. Болгарські впливи. Охридське архієпископство. Богоміли. Маніхейці. Аріанство. Візантійська версія християнства. Печерні монастирі Подністорв'я.

Тема 10: Християнство і язичництво в Україні – протиборство сакральних картин світу.

Християнський монотеїзм та ідея єдиної Руси-України. Боротьба за незалежну Київську церкву. Іларіон і його "Слово про Закон і Благодать". Обґрунтування ідеї "Київ – Новий Єрусалим". Климент Смолятич. Кирило Туровський. Духовна і богослужбна література. Будівництво християнських храмів. Мистецтво. Культ Богородиці. Культ святих Бориса і Гліба. Трансформація традиційного

Модуль 1: Теоретичні основи духовної культури України. Давні археологічні культури на території України											
Тема 1. Предмет, завдання і проблематика курсу. Джерела та література.	6	2				4					
Тема 2. Історіософське розуміння духовної культури	8	2	2			4					
Тема 3. Архаїчна картина світу носіїв археологічних культур, що населяли Україну в епоху палеоліту	8	2	2			4					
Тема 4. Перші землеробські археологічні культури епохи раннього неоліту на території України та їх сакральний світ. Петрогліфічні комплекси Кам'яної Могили. Сакральні храмові комплекси Карпат	8	2	2			4					
Тема 5. Сакральний світ Трипільської цивілізації	8	2	2			4					

Всього за модуль 1	38	10	8			20							
Модуль 2: Релігійні культури слов'янського періоду													
Тема 6. Індоевропейці та їх сакральний світ	8	2	2			4							
Тема 7. Землеробські культури праслов'ян	6	2				4							
Тема 8. Сакральні традиції слов'ян	6	2				4							
Тема 9. Християнізація Руси-України	6					6							
Тема 10. Християнство і язичництво в Україні – протиборство сакральних картин світу	6	2				4							
Всього за модуль 2	32	8	2			22							
Модуль 3: Духовні надбання XIII – XXI ст.													
Тема 11. Українські середньовічні монастирі – центри духовного і культурного життя народу	6	2				4							
Тема 12. Українське духовне відродження XVI	6					6							

– XIX ст.												
Тема 13. Доля української сакральної спадщини у XX ст. Духовне і національно-культурне відродження кінця XX – початку XXI ст.	8					8						
Всього за 3 модуль	20	2				18						
Усього годин	90	20	10			60						

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Історіософське розуміння духовної культури	2
2	Тема 2. Архаїчна картина світу носіїв археологічних культур, що населяли Україну в епоху палеоліту	2
3	Тема 3. Землеробські археологічні культури неоліту в Україні та їх сакральний світ	2
4	Тема 4. Сакральний світ Трипільської цивілізації	2
5	Тема 5. Індоевропейці та їх сакральний світ	2
	Всього	10

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Предмет, завдання і проблематика курсу.	4

	Джерела та література	
2	Тема 2. Історіософське розуміння духовної культури	4
3	Тема 3. Архаїчна картина світу носіїв археологічних культур, що населяли Україну в епоху палеоліту	4
4	Тема 4. Перші землеробські археологічні культури епохи раннього неоліту на території України та їх сакральний світ. Петрогліфічні комплекси Кам'яної Могили. Сакральні храмові комплекси Карпат	4
5	Тема 5. Сакральний світ Трипільської цивілізації	4
6	Тема 6. Індоевропейці та їх сакральний світ	4
7	Тема 7. Землеробські культури праслов'ян	4
8	Тема 8. Сакральні традиції слов'ян	4
9	Тема 9. Християнізація Руси-України	4
10	Тема 10. Християнство і язичництво в Україні – протиборство сакральних картин світу	4
11	Тема 11. Українські середньовічні монастирі – центри духовного і культурного життя народу	4
12	Тема 12. Українське духовне відродження XVI – XIX ст.	6
13	Тема 13. Доля української сакральної спадщини у XX ст. Духовне і національно-культурне відродження кінця XX – початку XXI ст.	8
	Разом	60

7. Індивідуальна робота

Підготовка та усний захист реферативної роботи або презентацій, що базується на проблемах духовної культури України.

8. Методи навчання

1. **Словесні:** лекція служить для пояснення важкої та складної теми; її ознаками є тривалість запису плану та рекомендованої літератури, уведення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки лектора, відповіді на запитання; бесіда відноситься до

найдавніших і найпоширеніших методів дидактичної роботи. Провідною функцією даного метода є мотиваційно-стимулююча.

2. **Наочні:** демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування: кіно-відеофільм чи його фрагмент.
3. **Практичні:** практичні та семінарські заняття, есе, реферати, конспекти першоджерел, словники.
4. **Метод стимулювання інтересу до навчання:** створення ситуації інтересу при викладанні того чи іншого матеріалу (використання пізнавальних ігор, вікторин, кінофільмів).

9.Методи контролю

Оцінювання на практичних заняттях відбувається за такими критеріями:

- Активність аспірантів протягом пари;
- Рівень знань аспірантів основного та додаткового матеріалу;
- Використання додаткової та рекомендованої літератури;
- Вміння аналізувати, підсумовувати та робити висновки.

У випадку відсутності аспіранта, з поважних причин, на практичному занятті пишеться реферат на одну із запропонованих тем. Оцінювання реферату залежить від:

- Об'єму реферату;
- Наявності плану, вступу, висновків, списку використаної літератури;
- Новизни погляду на обрану тему;
- Дотримання вимог щодо оформлення;
- Дотримання мовленнєвих норм.

Оцінювання соціологічного дослідження залежить від:

- Складності обраної теми дослідження;
- Сислового наповнення, теоретичних узагальнень, фактичного матеріалу, висновків;
- Кількості використаних джерел та літератури;
- Об'єму опрацьованої аудиторії;
- Дотримання вимог щодо оформлення (титульна сторінка, дотримання плану дослідження, список використаної літератури, дотримання мовленнєвих норм).

При оцінюванні есе враховуються:

- Індивідуальні рефлексії, їх логічне обґрунтування та теоретичне доведення;
- Оперування вивченим матеріалом;
- Об'єм есе;
- Дотримання мовленнєвих норм.

Модульна форма контролю також проводиться письмово у вигляді розгорнутих питань та тестових завдань. Оцінювання відповідей залежить від ґрунтовності

викладеного матеріалу, глибини володіння термінами та поняттями, вміння логічно мислити, робити узагальнення та аргументовані висновки.

Теми рефератів

(обсяг 12-15 стор., шрифт 14, 1,5 інтервали)

1. Священна картина світу і України.
2. Парадигма цінностей в духовній культурі.
3. Антропогенез релігійних вірувань.
4. Зародження та особливості міфологічного мислення.
5. Несвідоме та архетипи в культурі.
6. Жінка та її символіка.
7. Місяць і міри часу.
8. Містерія печери.
9. Неолітична революція, архетипи та міфоритуалістика Великої Богині-Матері.
10. Еволюція обрядів та іконографія.
11. Неолітичні культури України та їх сакральний світ.
12. Архетипи Трипільської Великої Богині.
13. Сакральні символи і обряди трипільців.
14. Містерія Місяця.
15. Сакральний час і простір Трипільського світу.
16. Циклічний архетип часу.
17. Проблема праатьківщини індоєвропейців.
18. Індоєвропейський пантеон богів.
19. Культ громовержця, чоловіків-воїнів та їх атрибути.
20. Індра у основному міфі індоєвропейців.
21. Керносівський ідол.
22. Міфоритуалістика Купала. Ігрище.
23. Сакральні обряди, знаки, символи.
24. Ритуальні вогні в день літнього сонцестояння.
25. Печерні монастирі Подністров'я.
26. Городища-святилища на Прикарпатті.
27. Печерні монастирі Подністров'я і Карпат.
28. Успадкування монастирями святих місць язичників.

Питання для підготовки до іспиту

1. Предмет, завдання і проблематика курсу.
2. Методологія цивілізаційного пізнання духовної культури.
3. Періодизація духовної культури України і її характеристика.
4. Сакральне як феномен духовної культури.

5. Основні поняття: saknum і profanum, міф, містична реальність (Ф. Шлегель), архетип (К. Юнг), картина світу (Р. Редфілд), нумінозне (Р. Отто), час, простір, ієротопія, тотемізм, анімізм, міфоритуал.
6. Парадигма цінностей у духовній культурі.
7. Антропогенез релігійних вірувань.
8. Палеолітичні стоянки біля Королевого і Молодового та їх значення.
9. Зародження та особливості міфологічного мислення.
10. Сакральна картина світу за матеріалами Мізинської (23 – 21 тис. р. до н. е.) і Межирічської (бл. 15 тис. р. до н. е.) пізньопалеолітичних пам'яток.
11. Міфоритуалістика родових печер Карпат.
12. Неолітична революція і міфоритуалістика Великої Богині.
13. Архетип Великої Богині-Матері, та її іконографія. 14. Космогонія бугодністровців, а також скельних храмів Карпат і, Кам'яної Могили.
15. Сакральна топографія Бубнищанського, Урицького, Терношорського та інших святилищ Карпат, їх образно-символічні смислокоди.
16. Міфоритуалістика літнього і зимового сонцестоянь, весняного і осіннього рівнодень.
17. Примордіальний пантеон богів. Зародження календарних та обрядових традицій.
18. Сакральна географія України.
19. Проблема трипільської спадщини у науковій літературі.
20. Архетипи трипільської культури. Сакральні символи і обряди трипільців.
21. Циклічний архетип часу трипільців. Містерія Місяця, часу і простору. 22. Місце і роль трипільської цивілізації в історії людства. Спадкові міфоритуальні ознаки.
23. Проблема прабатьківщини індоєвропейців у науковій літературі. 24. Курганна теорія М. Гімбутас, її прихильники і критики.
25. Сакральний світ ямної археологічної культури.
26. Індоєвропейський пантеон богів. Культ громовержця, чоловіків-воїнів та їх атрибути.
27. Индра у основному міфі індоєвропейців. Рігведа.
28. Змієборчі мотиви індоєвропейців. Керносівський ідол.
29. Курганні поховання і будинки мертвих.

30. Трансформація образів жіночих і чоловічих божеств в епоху бронзи.
31. Сучасні наукові концепції прабатьківщини слов'ян.
32. Тшинецько-Комарівська культура та їх генетичний зв'язок з трипільською.
33. Білогрудівсько-чорнолізька і лужицька археологічні культури.
34. Міфологістика скіфів і сарматів. Культ Сонця, культ предків.
35. Сакральні традиції слов'ян. Пантеон богів: Лада, Мокоша, Перун, Дажбог, Стрибог, Хорс.
36. Культурні центри слов'ян – Богит, Звенигород.
37. Городища-святилища Прикарпаття та місця їх локалізації. Проблема спадковості культових місць.
38. Кам'яна і дерев'яна ідолна скульптура. Збруцький ідол.
39. Обряди і вірування слов'ян. Жертвоприношення.
40. Староукраїнська сакральна картина світу. Основний космогонічний міф. Космогонічні креаційні центри – сузір'я Оріон і Плеяди. Координати вирію-раю.
41. Проблема прийняття християнства у науковій літературі.
42. Місія Кирила і Мефодія в Україні.
43. Аскольдове хрещення. Княгиня Ольга. Двовір'я.
44. Релігійна реформа князя Володимира.
45. Офіційне прийняття християнства та його Візантійська версія. Болгарські впливи. Охридське архієпископство.
46. Християнство і язичництво в Україні – протиборство сакральних картин світу.
47. Християнський монотеїзм та ідея єдиної Русі-України. Боротьба за незалежну Київську церкву.
48. Єпископ Іларіон і його «Слово про закон і благодать». Обґрунтування ідеї «Київ – Новий Єрусалим».
49. Діяльність Климента Смолятика і Кирила Туровського.
50. Будівництво перших християнських храмів на Русі. Духовна і богослужбна література. Сакральне мистецтво. Культ святих Бориса і Гліба.
51. Ортодоксальні язичницькі центри на Дністрі X – XIII ст.: Звенигород, Богит, Говда. Жертвоприношення. Роль вогню.
52. Зародження монастирського руху на Русі. Антоній і Феодосій Печерські. Дві форми печерного подвижництва.

- 53.Києво-Печерська лавра. Києво-Печерський патерик. Агіографічна література.
- 54.Аскетично-пустельницька традиція на Русі. Київські і Галицькі обителі княжого періоду.
- 55.Печерні монастирі Подніпров'я, Карпат. Успадкування монастирями святих місць язичників.
- 56.Українське духовне відродження XV – XVII ст.
- 57.Поява скитів і пустиней. Ісихазм.
- 58.Творчість Іова Вишенського і його світогляд.
- 59.Великий Скит у Карпатах, відродження києво-галицької аскетичної традиції. Патерик Скитський.
60. Релігійна полеміка в Україні XVI – XVII ст. Брестська унія в науковій літературі.
- 61.Паїсій Величковський і його діяльність.
- 62.Ліквідація сотень монастирів і церков у Російській і Австрійській імперіях та її наслідки для традиційної духовної культури українського народу.
- 63.Доля української духовної спадщини у XX ст.
64. Духовно-релігійно складова Української революції 1917 – 1923 рр.
- 65.Войовничий атеїзм в системі більшовизму та його наслідки для України.
- 66.Антицерковна політика радянського тоталітарного режиму. Антирелігійний терор і духовний голодомор в Україні.
- 67.Духовно-релігійне відродження в незалежній Українській державі. 68.«Русский мир» і духовний вимір Євромайдану та Революції Гідності: протилежні картини світу.
- 69.Боротьба цінностей в умовах російської агресії в Україні. Роль церкви у гібридній війні. Актуалізація ціннісної парадигми добра і зла.

10. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3	Інд	Іспит	Сума
----------	----------	----------	-----	-------	------

													зав		
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	10	50	100
5		10			5		10			10			10	50	100

Примітка: Аспіранти, які братимуть участь в наукових конференціях, присвячених тематиці близькій до змісту даного курсу, матимуть змогу отримати додаткові бали (до 10 балів за участь у конференції із доповіддю)

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

- навчальні й навчально-методичні засоби дистанційного навчання;
- матеріали для мультимедійного супроводу;
- комп'ютерні лабораторні практикуми (віртуальні лабораторні роботи);
- контрольно-тестові програми;
- навчальні відеофільми;
- аудіозаписи, інші матеріали, призначені для передачі телекомунікаційними каналами зв'язку;

- використовувані технічні засоби.

Рекомендована література

1. Історія української культури. Т.1. – К., 2001
2. Великий Скит у Карпатах: у 3 томах. Том.1. Патерик Скитський. Синодик. Гол. ред.: М. В. Кугутяк. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2013, 728 с.
3. Великий Скит у Карпатах: у 3 томах. Том.2. Великий Скит у документах і матеріалах XVII-XXI ст. Гол. ред.: М. В. Кугутяк. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2015, 514 с.
4. Великий Скит у Карпатах: у 3 томах. Том 3. Великий Скит у Марковій пустині: український, духовний і культурно-історичний феномен. Гол. ред.: М. В. Кугутяк. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2017, 520 с.
5. Винокур І.С., Телегін Д. Я. Археологія України. – Тернопіль, 2014.
6. Даниленко В.Н. Космогонія первобытного общества. Вып. Начало цивилизации. – М., 1999.
7. Элиаде Мирча. История веры и религиозных идей. От каменного века до Элевсинских мистерий. – М., 2001.
8. Гошівська обитель Богородиці на Ясній Горі в Карпатах : у 3 т. Т. 1 : Гошівський монастир у писемних історичних джерелах XVI – XX століть / за ред. проф. М. В. Кугутяка. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2018. 552 с.
9. Людство і віра. Всесвітня історія народів і релігій. Т.ІІ. Автор-укладач Георгій Щокін. Енциклопедично-довідкове видання. – К., 2005.
10. Кугутяк М.В. Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат. Каталог пам'яток історії і культури у 2-х томах. Т.1. Сакральна спадщина Гуцульщини. – Івано-Франківськ, 2011.
11. Голан Ариэль. Миф и символ. – Иерусалым – Москва, 1994.
12. Шилов Ю.О. Джерела витоків української етнокультури XIX ст. до н.е. – II тис. до н.е. – К., 2002.
13. Чмихов Микола. Від яйця – райця до ідеї Спасителя. – К., 2001.
14. Дьяконов И.М. Архаические мифы Востока и Запада. – М., 1990.
15. Мифы народов мира. Т. 1. – М., 1987; Т.2 – М., 1988.
16. Михайлов Б. Петрогліфи Кам'яної Могили. Семантика. Хронологія. Інтерпретація. – К., 2005.
17. Кишишин А.Г. Древнее святилище Каменная Могила. Опыт дешифровки протошумерского архива XII- III тыс. до н.э. Т.1. – К., 2001.
18. Юрій М. Соціокультурний світ України. – К., 2008.
19. Кримський С. Б., Павленко Ю. В. Цивілізаційний розвиток людства. – К., 2007.
20. Рафальський О. О. Україна як цивілізаційний феномен. – К., 2007.
21. Шейко В. Ш. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (історико-методологічні аспекти). – К., 2011.
22. Шульгіна В., Яковлева О. Інтерпретація теорії культури, мистецтва і освіти в сучасній українській науці. – К., 2012.

23. Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Українська культура: цивілізаційний вимір. – К., 2016.
24. Семчишин М. Тисяча років української культури (історичний огляд культурного процесу). – Нью-Йорк, 1985.
25. Українська культура. Лекції за ред. Д. Антоновича. – К., 1993.
26. Історія української культури. За ред. І. Крип'якевича: 4-те видання. – К., 2002.
27. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 2002.
28. М. С. Грушевський. Духовна Україна. Збірка творів. – К., 1984.
29. Семчишин М. Тисяча років української культури (історичний огляд культурного процесу). – Нью-Йорк, 1985.
30. Наливайко С. Етнічна історія давньої України. – К., 2007.
31. Кифішин А. Древнее Светилище Каменная Могила. Опыт дешифровки протошумерского архива XII – III тис. до н. е. . – К., 2001.
32. Скрипник Г. Історія українського мистецтва. У 5-ти томах. – К., 2006 – 2008.
33. Людство і віра. Т. 1. Автор-укладач Георгій Щокін. Навчально-методичний посібник. – К., 2002; Людство і віра. Всесвітня історія народів і релігій. Т. II. Автор-укладач Георгій Щокін. Енциклопедично-довідкове видання . – К., 2005.
34. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. – М., 1990.
35. Винокур І. С., Телегін Д. Я. Археологія України. Підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – Тернопіль, 2004.
36. Юхнюк-Коротун Л. Луни Первовіку: словник до історії української культури. – К., 2017; Луни Первовіку: нотатки до історії української культури. – К., 2017.
37. Українська та зарубіжна культура : підручник. / за ред. В. О. Лозового. – 2-ге вид. – Х. : Одиссей, 2008. – 376 с.
38. Українське мистецтво в полікультурному просторі : навчальний посібник / О. Рудницька, Л. Кондрацька. – К. : Єксоб, 2000. – 270 с.
39. Український портрет 16 – 18 століть / укл. Г. Белікова, Л. Членова. – К. : Артанія Нова, Хмельницький : Галерея, 2006. – 352 с.
40. Український Євромайдан. Прикарпатський вимір / за ред. М. Кугутяка. - Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2016. - 701 с.
41. Тайлор Э. Первобытная культура. — М., 1989.
42. Чорна Н. В. Історія української культури : навчальний посібник / Чорна Н. В., Горячковська Г. М. – Х. : ХНУРЕ, 2012. – 200 с.
43. Шейко В. М. Історія української культури : навчальний посібник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська ; за наук. ред. В. М. Шейко. – К. : Кондор, 2006. – 258 с.
44. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. М., 1993. Т. 1.

Інформаційні ресурси

1. Ресурси Інтернет: інтернет-бібліотеки, веб-сторінки наукових журналів
2. Електронні ресурси наукової бібліотеки НаУОА